

TÜRKİYE’DE KÖYLE İLGİLİ UYGULAMA VE ÇALIŞMALAR İLE TÜRK SOSYOLOJİSİNDEKİ YANSIMALARI

Serdar SAĞLAM*

Özet

Bu makalede Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında köy üzerinde gerçekleştirilen kamu uygulamaları, rapor ve yayınlar, tartışmalar ile Türk sosyolojisindeki yansımaları ele alınmaktadır. 1923 İzmir İktisat Kongresinde, “Çiftçi Grubunun İktisadi Esasları” başlıklı talep ve kararlar, 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı köy kanunundaki kararlar köy, köycülük alanında önemli sonuçlar doğurmuştur. Halkevlerinin köycülük şubelerinin faaliyet ve yayınları, Köy Eğitmenliği uygulamaları ile Köy Enstitüleri köy, köycülük, ilköğretim, tarım ve köy kalkınması konularında bir aşama kaydetmiştir.

Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de köyler ve köy hayatı hakkında eserler hazırlanmış, köy sorunu tartışılmıştır. Bu eserlerin önemli bir kısmı akademik olmamalarına rağmen bu konuda bir hassasiyet ve kamuoyu yaratmıştır. Bu metinde Rükneddin Fethi, Hasan Reşit Tankut, Mehmet Nuri Alpay, Mahmut Makal, Fikret Otyam ve Nusret Köymen’in eser ve fikirlerinden bahsedilmektedir.

Makalede öncelikle, Türkiye’de “Köy ve şehir” konularını da ilk defa ele Ziya Gökalp ile Prens Sabahaddin’in düşüncelerinden söz edilmektedir. Türkiye’de köy sosyolojisi ve köy araştırmalarında akla gelen ilk örnekler Selahaddin Demirkan ile Prens Sabahaddin’in takipçisi ve ilk köy monografisini hazırlayan Mehmet Ali Şevki’dir. Ayrıca Mediha Berkes, Behice Boran, Mümtaz Turhan, Mehmet Eröz, Nermin Erdentuğ, İbrahim Yasa ve Orhan Türkdoğan’ın yaptıkları köy araştırmaları ve eserlerindeki köy olgusu üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Köy, köycülük, Türkiye’de köy, köy sosyolojisi, köy araştırmaları, köy monografisi.

*Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
İletişim: serdarsaglam@gazi.edu.tr

IMPLEMENTATIONS AND DISCUSSIONS REGARDING THE VILLAGES IN TURKEY AND THEIR REFLECTIONS ON TURKISH SOCIOLOGY

Abstract

In this article, the public implementations, reports, publications, and discussions on the villages in the early years of Turkish Republic and their reflections on Turkish sociology are debated. The demands and decisions titled “Economic Principles of the Peasant Group” declared in 1923 Izmir Economic Congress and the decisions of village law numbered 442 issued in 1924 have created important consequences in terms of peasantism and the villages in Turkey. The activities and publications of peasantism branches of People’s Houses, Teacher Training implementations and Village Institutes made a progress on the issues of peasantism, rural development, primary education and agriculture.

Especially in the early years of Turkish Republic, the works about village life and villages in Turkey had been prepared and the village problem had been discussed. Although most of these works were not academic, they have created public opinion and public sensitivity in this issue. In this text, the works and ideas of Rükneddin Fethi, Hasan Reşit Tankut, Mehmet Nuri Alpay, Mahmut Makal, Fikret Otyam and Nusret Köymen are examined.

Initially the ideas of Ziya Gökalp and Prens Sabahattin , who were the first ones elaborating the issues of “Urban and Rural” , are mentioned. The first ones who come to mind in the field of rural sociology and rural studies in Turkey are Selahaddin Demirkan and Mehmet Ali Şevki who is a follower of Prens Sabahaddin and the first rural monographer in Turkey. This article also elaborates the village phenomenon in the researches and studies of Mediha Berkes, Behice Boran, Mümtaz Turhan, Mehmet Eröz, Nermin Erdentuğ, İbrahim Yasa and Orhan Türkdoğan.

Keywords: *Village, Peasantism, Village in Turkey, Rural sociology, Rural studies, Village monography.*

Giriş

Bu makalenin konusu Osmanlı Devletinden itibaren bir kır ve köy toplumu özelliği taşıyan Türkiye Cumhuriyeti’nde köy üzerinde gerçekleştirilen kamu uygulamaları ile resmi görevlilerin rapor ve yayınları, bu alandaki eserler ve tartışmalar ile Türk sosyolojisindeki yansımalarıdır. Bu metinde köy konusundaki farklı sahalardaki eserler, köy araştırmaları, bu alanda fikir üreten ve katkı sağlayan bilim adamları ile köy monografilerinden önemli görülen örnekler üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'nin kurulduğu tarih itibarıyla 13.648.270 olan nüfusu ile % 75.78 kır ve % 24.22 şehir nüfus oranıyla bir kır ve köy toplumu olduğu görülmektedir. Kır ve köylerden şehirlere doğru hızlı bir göç hareketinin yaşanmaya başladığı 1950 yılında dahi bu oran % 25'e % 75 şeklindedir. 1960'da ise şehirlerin toplum nüfus içerisindeki oranının % 31.9, köylerin ise % 68.1 (İstatistik Göstergeler, 1923-1990: 7) gibi çok yüksek bir orana tekabül etmekte olduğu görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Batı Avrupa'daki milliyetçilik akımları ile Rusya'da ortaya çıkan Narodnik (halkçılık) hareketinin özellikle Türkçülük üzerinde etkisinden söz etmek mümkündür. 1910'lu yıllardan itibaren Türkiye'ye göç etmiş olan ve Türk milliyetçiliğinin de öncülerinden olan Yusuf Akçura, Hüseyinzade Ali ve Ahmet Ağaoğlu gibi aydınlar "halkçılık" ve "Türkçülük" konusunda fikir geliştirmişlerdir. Bu fikirler bir yönüyle bir kır veya köy toplumu olan Osmanlı Devleti'ndeki köy sorunları ile de çakışıyordu.

1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi yeni kurulan devletin siyasi ve iktisadi alandaki tercihlerini belirlemek ve dünyaya ilan etmek amacındaydı. Bu kongrede Fransız solidarizminin de etkisiyle çiftçi, tüccar, sanayici ve işçi gruplarının iktisadi esasları başlıkları altında bu toplum kesimlerinin hak ve talepleri değerlendirilmiş ve uygulamaya konulması düşünülen esaslar tespit edilmiştir.

İzmir İktisat Kongresi'nde, "Çiftçi Grubunun İktisadi Esasları" başlığı altında çiftçi ve köylülere ilişkin kararlardan bir kısmı şu şekildedir: Reji İdare ve usullerinin kaldırılması, köylü ve çiftçilere ücretsiz kitap ve dergi dağıtılması, köylerde tarım derslerinin de verileceği ilkokulların geniş arazilerde kurulması, yüksek ziraat okulunun açılması, kışlalarda tarım eğitimi verilmesi, aşarın kaldırılması ve köy yolların yapılması (Ökçün, 1971: 390-405).

1924 yılında çıkarılan 442 sayılı "Köy Kanunu" o güne kadar köy ve köycülük konusundaki en radikal kararları ihtiva eden metindir. Köy Kanunu'nda köyün statüsünü belirlemek, ihtiyar heyeti ve köy muhtarlığı gibi devlet kurumlarını ihdas etmenin yanında köylülerin yapması gereken faaliyetler de uzun maddeler halinde sıralanmıştır. Kanunda köyün ve köylülerin sorunlarının sıralandığı bu maddeler esasen köyler hakkında

gazeteci ve sanatçılar ile sosyal bilimcilerin dile getirdiklerinden daha da çarpıcı noktalara işaret etmektedir. Köylülerin yapmalarının zorunlu veya isteğe bağlı olduğu işler gerçekleştirildiğinde o günkü şartlar içerisinde köylerin yaşanabilir mekânlar haline getirilebileceği düşünülmüştür. Ancak kanunda belirtilen bu maddelerin, bilhassa yapılmalarının isteğe bağlı olduğu faaliyetlerin o gün için köylüler tarafından gerçekleştirilmesi bir yana, düşünülmesi bile mümkün görülmemektedir. Bu maddeler incelendiğinde Türk köylerinin o günkü durumu gözler önüne serilir.

Köy Kanunu’nun 12. maddesindeki Mecburi İşler kısmında, köylülerin yapmaları gereken ortak faaliyetler 37 maddede kanunlaştırılmış ve yerine getirmemeleri halinde cezai yaptırım da öngörülmüştür. Köy muhtarı ve İhtiyar Meclisi bu faaliyetleri uygulama ve denetlemekle görevlidir. Özetle, bataklıkları kurutmak, çeşme yapmak, evlerde odalarla ahırları bir duvar ile birbirinden ayırmak, evlere ve köye üstü kapalı, kuyulu, lağımlı hela yaptırmak, evlerden dökülen pis suların birikmemesi için ark yapmak, köy sokaklarını temiz tutmak ve her evin önünü süpürmek, gübrelikleri köy dışına taşımak, her köyün ortasında yol belirlemek ve köy meydanı açmak, köy odası ve konuk odası yapmak, köyde mescit yapmak, maarif idarecilerinin vereceği örneğe göre mektep yapmak, köye ağaç dikmek.

Köy Kanunu’nun 14. maddesi de yapılması köylünün isteğine bırakılmış olan faaliyetleri kapsamaktadır. Bunlar da oldukça çarpıcıdır, özetle yapılması istenen şeyler: Köy evlerindeki ahırları odalardan ayrı bir yere yapmak, Ev, ahır, hela duvarlarının iç ve dışlarını senede bir defa badanalamak, köy yollarını taş kaldırma ile döşemek, köy mezarlığına gübre süprüntü dökmemek, mezarlara iyi bakmak, köyde bir çamaşırılık, hamam, pazar ve çarşı yeri yapmak, orman yapmak. Bunun haricinde kanun maddesinde köy kalkınması için gerekli olan ortak yardım sandığı kurmaktan, müşterek tarım araçlarından, tarım ürünlerini işleyen atölyelerden, eğitim ve kültür hareketlerine kadar akla gelebilecek her türlü faaliyet kanunun içerisine yerleştirilmiştir (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>).

Halkevlerinin Köy ve Köycülük ile İlgili Faaliyetleri

Cumhuriyet Halk Partisinin 1931’de toplanan III. Büyük Kurultayı’nda, partinin anayasada yer almış olan altı ok ilkelerini yaymak, halka mal etmek için halkevleri ve halk odaları kurulması kararlaştırılmıştı. Halkevleri

genel merkezinin çıkardığı “Ülkü” ile birlikte Halkevlerinin farklı şubeleri yayınladıkları 55 kadar dergiyle köy ve köylü sorunlarına değinmişlerdi (Geray, 1974: 11-12).

Halkevlerine bağlı köycülük şubeleri, köylere geziler düzenlemek ve onları bilgilendirmek, ekonomik durumlarını iyileştirmek ve özellikle çocuklarına ve hastalarına bakmak ve baktırmak görevini üstlenmiştir. Ankara ve İzmit Halkevleri “Köy Araştırmaları İçin Rehber” hazırlayarak köyün tarih ve coğrafyasından adet ve geleneklerine varıncaya kadar her çeşit durumundan haber verecek şekilde sorular düzenlemişlerdir. Böylece her köyün kimliği ve özelliği ortaya çıkarılmış ve köy arşivleri oluşturulmuştur. Köylerle ilgili çalışma ve köy cetvellerinin oluşturulmasına 1933’te başlanılmıştır (Toksoy, 2007: 56). Halkevleri köycülük şubesi bünyesinde “köylerin ekonomik yapıları, tarım ve hayvancılık, köylerin tarihleri, örf ve adetleri, kültürleri ve eğlence hayatları gibi konuları kapsayan “monografik çalışmalar” yapılmıştır.

Köy Eğitimcileri ve Köy Enstitüleri

11 Haziran 1937 tarihinde “Köy Eğitimcileri Kanunu” çıkarılmıştır. Kanunda; “nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek ve tarımın fennî bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimcileri istihdam edilir. Köy eğitimcileri, tarım işleri yaptırılmağa elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarda yetiştirilirler” denilmektedir (*Resmî Gazete, 24/VI/1937 - Sayı: 3639: sayfa:982*)

Köy eğitimcileri sistemi ile devletin birçok açıdan kazançlı çıkacağı hesaplanmıştır. Öncelikle köyün içinden gelen eğitimciler Cumhuriyet değerlerini, bilgi ve kültür ile birlikte modern tarımın köylere girişini kolaylaştıracaklardı. Eğitimciler tarım araçları desteği temin edilerek onların hem kendi ayakları üzerinde durmaları sağlanacak, hem de onların çiftçilik faaliyetlerinden faydalanılacaktı. Aynı zamanda köy eğitimcilerine verilecek olan düşük maaş eğitimin devlete olan maliyetini azaltacaktı.

1936 yılında Eskişehir Mahmudiye Çifteler çiftliğinde bir kararname ile “Köy Eğitimciler Kursu” açıldı. Bu kursun tecrübesinden sonra 1937- 1944 yılları arasında bu uygulama ülkenin birçok bölgesinde yaygınlaştırıldı (Altunkaya, 2012a: 61-66).

1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri günümüzde daha bütün hararetiyle tartışılan ve üzerinde fikir yürütülen, taraftarlarının ve karşıtlarının bulunduğu bir konu özelliğini sürdürmektedir. İsmail Hakkı Tonguç Köy Öğretmen Okullarının açıldığı ve Köy Eğitimleri Yasasının çıkarıldığı sıralarda basılan “Köyde Eğitim” adlı kitabının yanısıra 1939’da yayımladığı “Canlandırılacak Köy”le “köye yönelme” akımının öncülüğünü yapmıştır (Bayazıt vd., 1971: 10).

Köy Enstitüleri sisteminin kuruluşu iki temel aşamada gerçekleşmiştir: Önce eğitim kursları, ardından da Köy Enstitüleri. 1936’da Eskişehir’de Çiftelerde bir deneme kursu açıldıktan sonra değişik yerlerde kurslar açılır ve yetişenler “eğitmen” olarak köylere gönderilir. Çocuk ve yetişkinlere okuma-yazma öğretmeye, sağlıkta, tarımda rehberlik yapmaya başlanır. Köy Enstitüleri açılınca da Eğitim Kursları onlara bağlanır (Altunkaya, 2012: 87).

Köyle İlgili Akademik Olmayan Çalışma ve Metinler

Cumhuriyetin çeşitli dönemlerinde birçok devlet yetkilisi, araştırmacı ve yazarlar Türkiye’de köyler, köy hayatı ve köylüler hakkında raporlar ve eserler hazırlamışlar, köy sorununu tartışmışlardır. Bu eserlerin önemli bir kısmının yazarların kendi gözlem, hissiyat ve değerlendirmelerine dayandığı ve akademik bir nitelikten uzak oldukları görülmektedir. Ancak bu kitapların dönemin köyleri ve köy hayatı hakkında dikkate değer bilgiler verdikleri, çok çarpıcı tespitlerde buldukları ve köy konusunda ciddi bir hassasiyet ve kamuoyu yarattıkları da bir vakıdır.

Rükneddin Fethi - Doğu Köylerinde

Rükneddin Fethi Doğu Anadolu Köylerinde üç ay dolaşarak, Trabzon, Gümüşhane, Erzurum, Karaköse, Kars, Çoruh ve Rize vilayetlerine bağlı 200 köyü incelemiştir. O, 1938 yılında basılmış olan “Doğu Köylerinde” adlı eserinde Doğu Anadolu bölgesindeki köylerdeki taassup, derebeylik, şeyh, seyyid ve eşkıya baskısından, halkın sefaleti, hastalıklardan kırılması ve cıvıllığından bahsetmektedir (Fethi, 1938: 1-20).

Onun tespitlerine göre, Türkiye genelinde 32.367 köyden sadece 5.051’inde okul bulunmaktadır, Doğu bölgelerinde ise 4863 köyün sadece 401’inde

okul vardır. Çoğunluğunun üç sınıflı olduğu bu okullarda tek bir öğretmen görev yapmaktadır. Buralardan mezun olan öğrenciler zaman içerisinde okuma yazmayı ve bütün bildiklerini de unutmuşlardır. Köylere resmi ilanlarla dolu mahalli gazeteler ve partinin neşrettiği “Yurt Duvar” gazetesinden başka bir yayın organı gelmemektedir. Rükneddin Fethi, okuma yazmayı askerde öğrenenlerin okuma ve yazmayı unutmadıklarını ve köyün toplumsal hayatında etkili olduklarını ifade etmektedir (Fethi, 1938: 29-32).

Köylünün sağlığı için temiz hava, temiz su, kalorili gıda, ruhi istirahat ve dirilik ile temizliği konularına Fethi uzun uzun köylerdeki incelemelerinden örneklerle geniş yer ayırmıştır. Fethi, köylerdeki temizlikten bahsettiği bölümlerde Köy yakınlarında deniz, göl veya ırmak yoksa köylülerin yılda bir iki defa bile yıkanmadığından bahsetmektedir. O'nun tespitlerine göre, sabunla tanışmamış birçok köy vardır. Çoğu köylü el ve ayaklarını bile yıkamamaktadır. Bu bakımdan özellikle Doğu köylerinde her an salgın hastalık tehlikesi söz konusudur. Doğu köyleri ve hatta Kars ve Malagan köyleri hariç nahiyelerinin hiçbirinde hamam yoktur. 6-7 ay gibi uzun süren bir kış içinde zaten layıkıyla ısınamayan ahıra benzer evinde yıkanamamaktan da köylü belki de mazurdur. Buna rağmen, köy çocuklarının tarlalarda ve bol güneşli ortamlarda büyümelerinden dolayı da dayanıklı oldukları görülmektedir (Fethi, 1938: 43-55).

Yine onun kendi ifadeleriyle; sahilde çoğunluğu iki katlı, derli toplu, oturulabilir biçimli, taştan yapılar varken yaylalarda taşla ve harçla örülmüş, penceresiz, hayvanları da içine alan, bir tandıra havi, basit, iptidai ve zavallı yapılar bulunmaktadır. Sert ve haşin rüzgârların tesirinden kurtulmak için boylarını kısalttıkça kısaltan bodur ve cüce yapıların sahipleri, soğuğun şiddetinden ürkererek duvarlarına pencere dahi açmamaktadırlar. Hayvanlarını da canlı birer soba mahiyetine koyarak vücutlarından yayılacak harareten istifade sayesinde yanlarından ayırmamaktadırlar. Böylece ev denen bu taş kulübenin yarısında insanlar, yarısında hayvanlar otururlar. Yakılan ateşin dumanı damdaki dar delikten çıkar. Fakat duman o dar deliği buluncaya kadar bütün eve yayılır. Göz gözü görmez olur. Evlerin çoğunda tahta döşeme ve tahta tavan yoktur. Yataklar toprak üstüne serilen otların üstüne yapılır.

7-8 aylarını bu karanlık havasız yerlerde işsiz güçsüz mutlak bir iptidailik ve uyuşukluk içinde geçiren bu köylerde köylülerin içtimai mahalleri kendilerince ahır odaları denen yerlerdir. Çoğu köylerde kahve, çayhane, köy odaları gibi umumi toplantı mahalleri olmadığından genişçe bir ahırın köşesinden ayrılmış tahta kerevetler bu vazifeyi görmektedir. Hatta bir kısım köylerde hayvanların da mevcut olduğu bu ahır odalarında namaz dahi kılınmaktadır. Hemen bütün Erzurum ve Ağrı köyleri de bu tiptedir (Fethi, 1938: 57-58).

Hasan Reşit Tankut - Köylerimiz Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır?

Hasan Reşit Tankut, Ulus gazetesinde yayınlanan makalelerini aynı başlık altında “Köylerimiz – Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır” ismiyle yayınlanan kitabında toplamıştır.

Onun ifadesiyle, İpek yolunun önemini yitirmesinden sonra Anadolu’da iktisadi çöküş yaşanmaya başlanmıştır. Köylüler üçer, dörder hane halinde verimsiz, susuz, sakar yerlere çekilmişlerdi. Meskenlerin mühim bir parçası toprak içinde idi, diğer yarısı öbürüne yaslanıyordu. Tek bir dam halinde olan köyün üst sathındaki bacaların hangi kapıya ait olduğunu mal sahipleri bile söyleyemezlerdi. Pencereleeri yok gibidir. Işık ve hava verme vazifesi bacalara ve kapılara bırakılmıştır. Sivas taraflarında akşamdan sonraya kaldığımız günler bir köye vardığımızı ancak köpeklerin hücumundan anlardık. Çok defa atımın ayaklarının altında yerin titrediğini duyarsam, bir dam üstünde olduğumu anlar ve korku içinde atımı geri alırdım. Evler, dört kuru ve sıvasız duvardan ve bir alçak tavandan ibarettir (Tankut, 1939: 29-31).

Asırları dolduran korku hayatı Anadolu köylerinde bir kalabalıktan ve insandan kaçma (misanthropie) ahlakı yarattı. Yarın güneşin nasıl doğacağını bile kestiremiyordu. Bu ruhi halet, ruhi bir kansızlık yapar. Müptelalarında iradesizlik, tereddüt ve ümitsizlik hâkimdir. Böylece bedbin bir felsefe ürkek, kurnaz, itimatsız bir moral dokudu. Mistik tarikatların oralarda tutunabilmesi işte bu sebeplerdendir. Birbirinin en mahrem hareketlerini sezecek ve en pes seslerini duyacak kadar yakında ve bitişik yatan aileler hususiyetlerinde de koyun koyunadırlar. Fazla olarak bir de hayvanlarla bir arada yatmak mecburiyeti vardır.

O'na göre, Türk köylüsü bencilleşmiştir ve aileden kendi evladına ve nihayet yalnız, baba ile çocuklarına özgülenmiştir. Baba ölünce aile dağılmış ve birkaç evden oluşan mezzarlar meydana gelmiştir. Bu süreçte köylülerin birbirleriyle husumet yaşadıklarından, düşmanı olmayan köylüler bu durumlarından adeta tedirginlik duymaktadırlar. Köylü kadınları düşmanlık gütmeyen ve ona göre müdafaa ve saldırıdan uzak duran erkekleri –bilhassa şark vilayetlerimizde- makbul saymazlar (Tankut, 1939: 31-33).

Hasan Reşit Tankut, “köylüyü topraklandırma ve yeniden yerleştirme” adını verdiği programın esaslarını şu şekilde belirlemektedir: Konuyu tecrübe ve bilginin ışığı altında gözden geçirmek. Bir ana plana ve uzun vadeli programa bağlamak, özel kanunlarla teminat altına almak, nüfusun yüzde kaçının şehirli, kasabalı ve köylü olacağını tespit etmek ve bütün bu bilgileri ve süreci siyasetin dışında tutmak (Tankut 1960: 5-6).

Hasan Reşit Tankut, 1939 yılında köy konusunda şu görüşleri ileri sürmektedir: Köylerde toplanmak suretiyle nisabı kazandırmak milli bir meseledir ve Türkiye’de 100 hanelik köy esastır. Köy meselesi 10 yıllık bir planla halledilecektir. 100 hanelik köylerden 10 hanelik olanlar 2 yıla, 30 hanelik olanlar 4 yıla, 45 hanelik olanlar 6 yıla, 60 hanelik olanlar 8 yıla, 75 hanelik olanlar 10 yıla, 85 hanelik olanlar 12 yıla ve 95 hanelik olanlar da 14 yıl içerisinde yeni durumlarına gelmiş olacaklardır (Tankut, 1960: 28).

Mehmet Nuri Alpay - Köy Davalarımız ve Köyün İçyüzü

Mehmet Nuri Alpay, 1952’de yayınlanan “Köy Davamız ve Köyün İçyüzü” adlı eserinde Osmanlı Devleti’ndeki köy ile Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren köy hayatında meydana gelen değişimleri kendi gözlemlerinden yola çıkarak ele almıştır.

Kırk sekiz yıl süren devlet hayatında köy ve şehirleri dolaşan ve izlenimlerini kitaplaştıran Alpay’ın bu eseri dönemin köy gerçeğini aktaran en dikkate değer eserlerden biridir. Köylerdeki sağlık şartları ve hastalıklar, devlet memurları ve jandarmanın bir kısmının menfi davranışları, haşerat, kıyafetler, konutlar, yiyecek türleri, eşyalar, örf, adet ve gelenekler, halk inançları, cehalet, köylünün istismarı, kan davaları gibi konuları örneklerle anlatmaktadır (Alpay, 1952: 1-128).

Mahmut Makal - Bizim Köy

Bir gazetede tefrika edilmesinin ve 1950 yılında yayınlanmasının ardından köyün kendi içerisinden biri tarafından edebi bir dille anlatılmasının da etkisiyle Mahmut Makal’ın “Bizim Köy” adlı eseri büyük yankı uyandırmıştır. Köy edebiyatının doğmasında ve köy gerçeği üzerinde daha fazla durulmasında etkili olan bu eser Batı dillerine de çevrilmiştir.

Bizim Köy’de geçim derdi, köy hayatından sahneler, inanışlar, okul ve okuma gibi kısımlarda dönemin köy hayatı ile ilgili kısa hikâye ve metinler yer alır. Köylülerin günlük hayatına ait her türlü eşya, tarım, hayvancılık ve hayvanlar, köy evleri, sağlık, hastalık ve tedavi usulleri, bağınazlık ve cehalet, eğitim, halk inançları ve batıl itikatlar gibi küçük küçük konular sade ve basit bir anlatımla sunulur (Makal, 1970: 1-178).

Mahmut Makal, 1952 yılında öğretmenlik yaptığı köydeki gözlemlerinden yola çıkarak evlilik ve düğün, köydeki din adamları, köy doktorları, geleneksel tıp ve üfürükçülük, köydeki bazı alet ve edavat ile günlük hayata dair birçok konuyu kapsayan “Bizim Köy”ün devamı sayılabilecek “Köyümden - Köy Öğretmeninin Notları II” adlı eserini yayımlamıştır (Makal, 1952: 1-112).

Fikret Otyam - Gide Gide

“Gide Gide” Fikret Otyam’ın özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki köylerde yaptığı mülakatlarını derlediği kitaplarının ortak adıdır. Otyam, bu kitaplarından seçmeleri 1966 yılında derleyerek tek ciltte toplamıştır (Otyam, 1966: 158).

Nusret Köymen - Köycülük

Nusret Köymen, “Halkçılık ve Köycülük”, “Meksika’da Köycülük”, “Köycülük Rehberi”, “Köycülük Esasları” ve “Köycülük Programına Giriş” adlı kitapları hazırlamıştır.

Köymen, 1935 yılı içerisinde Türkiye nüfusunun yüzde seksenini oluşturan kır nüfusunun dört veya üçte birlik bir kısmının göçebe ve yarı-göçebe olduğundan söz etmektedir. Dönemin köylerinde sadece modern

araçların değil, at arabasının dahi üzerinde hareket edebileceği yollar bulunmamaktadır. Köyler arasında lehçe ve şive farkları vardır. Köylerin çoğu ile telgraf ve telefon bir yana mektupla bile irtibat kurulamamaktadır. Köylerin çoğunda okul olmaması genel kültür, zanaat, tarım, hayvancılık ve modern araçların kullanılmasını engellemektedir.

Köylülerin büyük kısmının hiç toprağı bulunmamakta, bazı bölgelerde ise araziler bir kişi veya ailenin elinde toplanmaktadır. Bunun yanında topraklar miras yoluyla nesilden nesile sürekli parçalanmaktadır. Çok yaygın olan arazi kavgalarının sebebi toprak mülkiyet ve verasetinin doğru dürüst bir esasa bağlanmamış olması, eski tapularda net sınırların gösterilmemesidir. Köylüler, köydeki ağa ve kasabadaki tüccarın tahakkümü altındadır. Köylerin sefaleti, geçim sıkıntısının köylünün bütün zamanını ve enerjisini tüketmesi, evlerin aydınlatılıp ısıtılamaması toplumsal hayatı kısıtlamaktadır. Köylünün gaz alacak parasının olmaması evlerde gece toplanma âdetini de yok etmiştir. Düğünler ve cuma namazları da toplumsal hayatı canlandırmaya yetmemektedir (Köymen, 1935: 1-31).

Köymen, ayrıntılı bir köy programı çizmeden evvel karar verilmesi gereken meselelerin neler olması gerektiğinden söz eder. Buna göre; köylü halkçı bir cumhuriyet rejiminde fikir hürriyetine ve kendi meseleleri üzerinde kanaatlara sahip bir “demokrasi vatandaşı” mı, yoksa verilen emirler ve telkinlerle sevk edilen büyük bir teşkilatlı kitlenin itaatli bir neferi olarak mı yetiştirilmelidir? Bu sorunun cevabı Köymen’e göre ilkidir ve onun kapsamlı köy programının esasları şu meseleler etrafında tasarlanır: 1. Köy ve devlet, 2. Köy kurumu, 3. Ziraat, 4. Toprak, 5. Sanayi, 6. Mektep, 7. Terbiye (eğitim) (Köymen, 1935: 37-40).

Köymen’e göre, köycülük programının ilk maddesini köycülük fikriyatı üzerinde çalışacak kimseler yetiştirmek teşkil etmelidir. Dünya tarihinde görülen köy ve köylü hareketleri, başka ülkelerde yapılan köycülük işleri, toprak ve veraset düzeltmeleri tetkik edilmeli, köy ve köylü ruhiyatı, köy içtimaiyatı, köy iktisadiyatı üzerinde araştırmalar yapılmalıdır.

İkinci bir iş de muhtelif köy işleri için seçtikleri şubeleri alakalandıran müspet ilimlerde ve ameli bilgilerde ihtisas ve meleke sahibi uzmanlar yetiştirmek olmalıdır. Köy işlerinin şöyle bir şeması yapılabilir: 1. Ziraat ve ziraat zanaatları, 2. Köy mafrası, 3. Köy mimarlığı, 4. Köy sıhhatçiliği,

5. Köy terbiyeciliği, 6. Köy ruhiyat, içtimaiyat ve teşkilatçılığı, 7. Köy hukuku, maliyesi ve evkafı, 8.Köy zanaatları, 9. Köy sanayii, 10. Köy iktisadı, ticareti ve kooperatifleri, 11. Köy neşriyatçılığı, 12. Köy ev işleri, 13. Folklor, köy güzel sanatları ve oyunları.

Bunları gerçekleştirmek için de fikir ve iş adamlarına, “köycülere”, köy rehber ve muallimlerine ihtiyaç bulunmaktadır (Köymen, 1935: 31-46).

Köy Konusu ile İlgilenen İlk Türk Sosyoloğu: Ziya Gökalp

Türk sosyolojisinin kurucusu Ziya Gökalp, Türkiye’de “köy ve şehir” konularını da ilk defa ele alan sosyologdur. O fikriyatının temelinde millet kavramını yerleştirmiştir ve bunun sonucunda toplumları iptidai cemiyetler (toplumlar) ve milletler olarak ikili bir ayrıma tabii tutmuştur. O, iptidaî (ilkel) kavimleri semiyeye (klan) olarak adlandırır. Toplumlar tarihi dönemler itibarıyla aşiret, kavim, ümmet ve millet aşamalarından geçmektedirler (Ziya Gökalp, 1973: 157).

Recep Ertürk’ün değerlendirmesine göre, Ziya Gökalp’ın doğrudan köy sosyolojisi disiplini içerisinde değerlendirilebilecek eserler verdiği söylenemez; ancak, onun kültür ve medeniyet ayırımının dayanağında köyün özel bir önemi bulunmaktadır (Ertürk, 2008: 186).

Ziya Gökalp’ın “Halka Doğru” ibaresi ile sistemleştirdiği yüksek bir tahsil ve terbiye görmüş oldukları için halktan kopmuş bulunan “güzideler” (aydınlar)in halka hars götürmek için gitmelerine ilişkin yaklaşımı bir boyutuyla onun halka ve köye bakışını ifade eder (Ziya Gökalp, 1976: 41- 46).

O’na göre, köyün ilk şekli olan oba, beraber konup göçen çadırların toplamıdır. En eski köy, bir obanın çadırları bırakarak evlerde oturmasıyla başlar. Oba, semiyevi (sop, klan), feodal ve demokrat olmak üzere üç türe ayrılır. Bu üç türlü obanın, çadırları terk ederek evlerde oturmalarıyla üç çeşit köy doğmuştur; semiyevi köy, feodal köy, demokrat köy (Ziya Gökalp, 1982: 129–130).

Ziya Gökalp’ın gözlemlerine göre, aşiretler, birer gezgin köy mahiyetindedirler ve aşiretlerin bu halini incelemek için en uygun yer

Diyarbakır'dır. Diyarbakır'da üç tür aşiret bulunmaktadır: tam göçebe, yarım göçebe, mukim aşiret.

Köyler ise *ağa köyü* ve *ahali köyü* adlarıyla iki kısma ayrılır. Ahali köylerinde kişiler arasında iktisadi bakımdan bir farklılık yoktur. Ağa köyleri ise feodal yapıdadır ve kişiler bu sistemde iktisaden serf derecesine indirilmişlerdir. Uyarıcı ve rençper gibi iki ayrı kısma ayrılan bu tabaka mensupları köy ağasının izni olmadan oturdukları köyü terk edemezler ve onun hesabına çalışmaktan başka çıkar yolları yoktur (Ziya Gökalp, 1982: 242-243).

Gökalp Diyarbakır'da yaptığı şahsi gözlemleri sonucunda bu bölgede aşağıdaki toplumsal tabakaların bulunduğunu belirtir: 1.Göçebe ve aşiretler, 2. Yarım göçebeler, 3.Mukim aşiretler 4- Ağa köyleri 5- Ahali köyleri 6- Şehirler (Ziya Gökalp, 1977: 26).

Ziya Gökalp, 1921 yılında Rıza Nur'un Lozan görüşmelerinde Batılıların Doğu Anadolu bölgesindeki iddialarını çürütmek üzere o bölgedeki aşiretler hakkında bir eser hazırlaması yönündeki talebi üzerine "Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler" adlı eseri hazırlamıştır. Bölgede üç ay kalan Gökalp bu eserinde Kürt, Arap ve Türk aşiretlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir (Ziya Gökalp, 2007: 557-635).

Prens Sabahaddin - Cemaatçi ve Hususiyetçi Teşekkül

Ziya Gökalp'ın öncüsü olduğu Durkheim çizgisinde gelişen sosyoloji anlayışının dışındaki Le Play'in yaklaşımları çerçevesinde şekillenen Prens Sabahaddin'in "Science Sociale", "ilm-i İctima" okulu da köy ve köylü sorunlarına değinmiştir.

Fransız sosyolojisinde olduğu kadar Türk sosyolojisinde de çok ciddi etki yaratmış olan Le Play, 1835 yılında "Avrupa işçileri" adlı eserini yayımlamıştı. Esasen mühendis olan Le Play sosyoloji ile de ilgilenmiş, mühendisliğin ve fen bilimlerinin ona kazandırdığı yönetime ilişkin birikimini bu yeni bilim dalına da uygulamaya çalışmıştı. Dönemi içerisinde devasa meselelerle ilgilenen diğer sosyologların aksine küçük alanlara merak sarmış ve içi ailelerini kendisine konu edinmişti.

Yaşadığı dönem içerisinde etrafında geniş bir şakirt halkası oluşturan Le Play’ın, ölümünden sonra da fikirlerini ve yöntemini devam ettiren bir sosyal bilimci ve sosyolog kuşağı oluşmuştur. Bunların başlıcaları; Henry de Tourville, Edmond Demolins, Robert Pinot, Paul de Roussiers, Vidal de la Blache’dır (Fındıkoğlu, 1962: 7).

Prens Sabahaddin, altıncı mektup, “İlm-i İctima’nın Büyük Bir Keşfi” adlı yazısında “ilm-i içtima” olarak adlandırdığı sosyolojinin toplumlara “cemaatçi teşekkül” ve “hususiyetçi teşekkül” olarak ikiye ayırdığından söz eder. Ona göre, F. Le Play, Henry de Tourville ve E. Demolins ilm-i içtima’yı gözlemleri sayesinde fizik ve kimya kadar müspet bir bilim haline getirmişlerdir.

Cemaatçi teşekküle mensup kavimler dayanak noktalarını kendilerinde bulamıyor ve mensup oldukları sınıflara göre, aile, cemaat, fırka ve hükümetlerinde arıyor; bazen de eğitimdeki gelişmelerine rağmen üretim kabiliyetleri düşük cılız toplumlar oluşturuyorlar. Hususiyetçi teşekküle mensup olanlar ise bu teşekküldeki gelişmeleri oranında dayanak noktalarını kendilerinde buluyor, üretim kabiliyetleri yüksek, müteşebbis ve bağımsız cemiyetler kuruyorlardı (Ege, 1977: 209-210). Sabahaddin’e göre Doğu “cemaatçi”, Batı ise “hususiyetçi teşekkül”ün etkisi altında bulunuyor (Ege, 1977: 340).

“Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?” adlı önemli eserinin yanında siyasi yazılar ve makaleler de yazmış olan Prens Sabahaddin’e göre, Türkiye’de köylüler ailece basit tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamakta oldukları, çocuklar aileleri ile birlikte ikamet ettikleri ve köy cemaatine dayandıklarından şahsi teşebbüsleri gelişmemektedir. Tarım ve hayvancılık sadece ailelerin ihtiyaçlarını temin için yapıldığından, köy ortamında insanların bilgilerini artırmak yolunda tahrik edici bir unsurun bulunmamasından dolayı okuma yazmaya da ihtiyaç hissedilmiyor (Ege, 1977: 350-351).

Köylülerin cehaleti içinde bulunulan toplumsal şartların sonucudur. Memleketin ihtiyacı olan şey köylülere örnek olacak münevver (aydın) çiftçiler yetiştirmektir. Türkiye bu tarım rehber ve patronlarından mahrumdur. Rehberliği ilk mektep muallimleri, vaizler, ziraat müfettişleri, nahiye müdürleri gibi çalışma hayatını kendileri adına idare etmeyen

kimseler ifa edemez. Bütün bunlar memurculuğun genişlemesi, devlet gücünün faaliyet dairesinin gittikçe artması demektir.

Sabahaddin'e göre toplumun kurtuluşu devlet tahakkümünün artması ile değil, şahsi teşebbüsün gelişmesi sayesinde özel hayat alanının genişlemesi ile mümkündür. Özel hayatımızın ıslahatı ise hususiyetçi bir eğitim ile donatılmış bir sınıf yetiştirmekten geçer. Türkiye'nin istikbali memur adayı münevverlerinin çoğalmasına değil, şahsi teşebbüsleriyle tarım alanında büyük üretim gerçekleştirecek, faal, azimli münevverlerini yetiştirmesine bağlıdır (Ege, 1977: 350-352).

Ona göre, Arazi kavgaları, köy arazilerinin mütegalibe ve nüfuzlu kimselerin eline geçmesinin engellenmesi köylülerin yeni bir zihniyete kavuşması ve yeni nesli hususiyetçi bir eğitimle donatarak, modern ziraat usulleriyle çalışan, şahsi teşebbüs ile ortak mülkiyetten, özel mülkiyet sistemine geçilmesiyle mümkün olacaktır (Ege, 1977: 353-356).

Prens Sabahaddin, "Hayat-ı Hususiye Islahatı" adlı makalesinde de cemaatçi teşekkülden, hususiyetçi teşekküle geçmeyi eğitim meselesi olarak görmektedir. Toplumda bu dönüşümü sağlayacak olan güç ona eğitimi veren aile olduğundan, hususiyetçi aileler kurabilecek kız ve erkek çocuklar yetiştirilmesi gerekmektedir. Yeni neslin ziraatçi, (patron) ailelerini kurabilecek olan aileler geniş arazilere yerleştirilerek, küçük hususiyetçi aile çevresini canlandıracaklardır. Bu kurumlarla hususiyetçi teşekküle'e doğru ilk adım atılmış olacaktır. Prens Sabahaddin bu fikri şu çarpıcı ifade ile dile getirmektedir: "Memleketimiz topraklarının şahsi teşebbüs ve şahsi mülkiyet ile fenni ziraat usullerine istinad ederek imarı! İşte Türk gençliğini bekleyen büyük ideal! (Ege, 1977: 374-375).

Prens Sabahaddin Le Play okulunun ilk temsilcisi olmasına rağmen, bu okulun ortaya koymuş olduğu yöntem ve araştırma tekniklerine dayanarak hiçbir köy incelemesi veya aile bütçesi araştırması yapmamıştır (Türkdoğan, 2006: 539).

Selahaddin Demirkan - İlmî ve Amelî Köycülük

Selahaddin Demirkan, "Köy Sosyolojisine Hazırlık" adlı ilk köy sosyolojisi kitaplarından birini hazırlamıştır. 1942 yılında Eminönü

Halkevinde sosyal araştırmalar kolunu kurmuştur. Bu sıralarda tecrübi sosyoloji araştırmalarıyla meşgul olmakta, İstanbul Vilayeti Köy Bürosu müdürlüğü yapmakta ve aynı zamanda da “Köye Doğru” dergisini çıkarmaktadır. Demirkan aynı yıl bir grup gence sosyoloji ve sosyolojik araştırma yöntemleri dersleri verdi. İstanbul’un Eyüp semti civarındaki köylerde bu gençlerle köy araştırmalarını sürdürdü. “Köye Doğru” dergisinde Türkiye’nin çeşitli bucaklarına ait köy monografilerini yayınladı (Demirkan, 1962: 3).

Demirkan 1942 yılında yayınladığı “Köy Nasıl Tetkik Edilmelidir” adlı bir metni Eminönü Halkevinin Dil ve Edebiyat Şubesinin bir faaliyeti olarak hazırlamıştır. Daha sonra bu eser “Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü” adıyla 1946 yılında tekrar basılarak ve “Köye Doğru Mecmuası”nın ilavesi olarak abonelere dağıtılmıştır. Bu kitapta monografyaya, anket ve araştırma yöntemlerine ait bilgilerin yanında araştırmacıların köylülerle ne şekilde ilişki kurması gerektiğı konusu da işlenir. Köylülerle samimi ilişki geliştirmek ve onları ürkütmemek, köyün krokisini çizmek ve fotoğraflarını çekmek, köyün ve köye ait unsurların kara kalem resmini çizmek, sürekli not almak tavsiye edilir. Köy kanunu ve köy idaresi hakkında bilgi edinmek, tartı ve ölçü aletlerini öğrenmek, köy hayatına ait tabirleri ve ziraat sistemlerini öğrenmek, tipik köyleri ve aileleri seçmek tavsiye edilen hususlardır (Demirkan, 1946: 1-9).

Demirkan, sözkonusu eserinde saha çalışması ve anketin sosyal bilimler ve sosyoloji için önemi üzerinde durur. Anket metodunun bir toplumun aile, köy, kasaba, fabrika, okul gibi alanlara uygulandığını, kendisinin de bu metodu köy toplulukları için kullandığından bahseder. Ona göre her araştırmacı, bu yöntemi Türkiye’nin farklı yer ve alanlarında kullanırsa ülke hakkında bilgi birikimi ortaya çıkar. Eğer günün birinde Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde en az bin köyde böyle bir ilmi araştırmalar yapılabilirse ve elde hiç olmazsa 1000 kadar köy monografyası bulunursa Türk sosyolojisinin temelleri atılmış sayılır (Demirkan 1946: 10-11).

Demirkan, “Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü” adlı eserinde de köyün coğrafi, tarihi, hukuki, ziraî, sosyal ve ekonomik yapısını kapsayan çok ayrıntılı bir dizi soru hazırlamıştır (Demirkan 1946: 3-32). Yine O’nun 1969 yılında yayımlanan “Köy Araştırmaları Klavuzu” adlı eseri Türkiye Harsî ve İçtimai Araştırmalar Derneğı’nin yayını olarak basılmıştır. Bu

kitap Demirkan'ın "Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü" adlı eserinin bazı kısımlarının yeniden kurgulanarak düzenlenmiş ve ilaveler yapılmış halidir. Kitapta, ilave edilen 1. Kısım "Dünyada ve Bizde Sosyal Araştırmalar" başlığı altında sosyal araştırmaların tarihine ayrılmıştır. Buna göre, John Howard'ın 1774 yılında hapisanelerde başlattığı sosyal araştırmalar ile Fransa'da Le Play'den söz edilir (Demirkan, 1969: 7).

Demirkan, "Köy Sosyolojisine Hazırlık" adlı eserinde de köy sosyolojisinin genel sosyoloji içindeki yeri ve köy sosyolojisinin coğrafya, hukuk ve iktisat bilimleri ile ilişkisini ele alır. "İçtimai Zümreler" ve "Köy Zümreleri" kitabın kısımlarından biridir. Demirkan eserde Prens Sabahaddin'in "İlmî İçtima" adını verdiği sosyolojik yaklaşımını köy sosyolojisinin tanınmasında ilk adım olarak görmektedir. Demirkan, 1942 yılında Eminönü Halkevinin Dil ve Edebiyat Şubesinde sürdürdüğü köy monografileri ile "Köye Doğru" dergisinin neşriyatını da Türkiye'de köy sosyolojisinin bir aşaması olarak ele almaktadır (Demirkan, 1962: 18-20).

Demirkan'ın "Köy Sosyolojisine Hazırlık" adlı eserinde, köy sosyolojisinde metod, köy aile monografyası, köy tetkiki için monografik anket cetveli, köye gitmeden önce, köy sosyolojisinin konuları ve incelenecek toplumsal olaylar gibi başlık ve konular yer almaktadır. Eserin içinde "Bağlum Köyünde Köy İşletmesi Anketi" ayrı bir metin olarak yayımlanmıştır. Bu araştırma Ankara ilinin merkez bucaklarından olan Bağlum Köyü üzerine sürdürülen anket ve mülakata dayalı bir köy monografisidir.

Demirkan, "Köy Sosyolojisine Hazırlık" adlı eserinde köylerde eğitimin temelini halkın ve köylünün eğitiminin oluşturduğundan bahsetmektedir. Ona göre, köy eğitiminde üç safha bulunmaktadır: 1. Köy çocuğu yahut köy okulu, 2. Halk eğitimi, 3. Köycü eğitimi.

Demirkan'a göre, şehir okulu bir "imalathane", köy okulu ise bir "çiftlik"tir. Her köy öğretmeni ziraatçıdır. Her köy mektebi bir ziraat okuludur. Ayrıca köy okullarında tarih, dil, hukuk, edebiyat, resim ve milli kültürümüzün de işlenmesi gereklidir (Demirkan, 1962: 77-79).

Demirkan'a göre, Türkiye'nin kalkınmasında iki dava bulunmaktadır: Köylüyü yetiştirmek ve köycüyü yetiştirmek. Köycülüğü de iki tasnife tabi tutar: 1. İlmî köycülük, 2. Ameli köycülük. İlmî köycülük konuları;

a. Umumiyetle sosyolojik konular, b. Köy sosyolojisiyle ilgili konular, c. Tecrübi ve tatbiki sosyoloji konuları, d. Köycülüğe ilgin hukuki, iktisadi, idari konulardır. Ameli köycülük konuları ise; a. Köyde köycülük, b. Şehirde köycülük, c. Okulda köycülük, d. Kışlada köycülük (Demirkan, 1962: 81-82)tür.

Demirkan, görevli olarak İstanbul’da bulunduğu 1941 yılında “Küçük Çekmece” ve “Celaliye” köyleri hakkında birer monografi çalışması yapmıştır. Küçük Çekmece köyü ile ilgili çalışmasına ilmi bir araştırma denilemeyeceğini, *küçük ve basit bir monografya taslağı olduğunu* söylemektedir. Kitaplarında isminin altında *vilayet köy bürosu şefi* ibaresi yer alan Demirkan, İstanbul’un diğer bazı köyleri için de birer broşür hazırladığından ve onların da sırasıyla yayımlanacağından bahsetmektedir. Demirkan’ın her iki broşüründe de köy ve köylülerin hayatı ile ilgili çok sayıda fotoğrafın kullanılmakta olduğu dikkati çekmektedir (Demirkan,1941a: 1-59)(Demirkan, 1941: 1-40).

Demirkan, “Tecrübi Sosyolojiye Giriş” isimli eserinin köylerde gerçekleştirdiği çalışmaların onu bu tarz araştırma yöntemlerine yönlendirmesi sonucunda ortaya çıktığını ifade etmektedir. Durkheim sosyolojisi ile ondan doğan sosyoloji dalları da ona bu konuda gerekli yöntemi sağlamamıştır. Fransız menşeli “İçtimai İlim- La Science Sociale” okulunun eserlerinden “monografi”ler hakkında bilgi sahibi olması onun “tecrübi sosyoloji” adı verilen yöntem ve yaklaşım tarzını benimsemesini sağlamıştır (Demirkan, 1958: 7).

Mehmet Ali Şevki - Kurna Köyü

Mehmet Ali Şevki, Pres Sabahattin’in “meslek-i İçtima” akımının temsilcilerindedir. 1918 yılında “Meslek-i İçtimai” derneğini kurmuş ve aynı adla bir dergi çıkarmıştır. Çamlıca arkasındaki bir köy üzerine monografi çalışması gerçekleştirmiştir. Edebiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak bulunduğu yıllarda “science sociale”nin esaslarını öğrencilerine anlatmış ve monografik çalışma için bir rehber olan “Memleketi Tanıma Yolu” adlı eserini yayımlamıştır (Ülken, 1966: 735).

Fransa’daki “Science Sociale” akımının Türkiye’deki karşılığının “Meslek-i İçtimai” olduğunu ve bu akımın temsilcileri olan Le Play, Edmond Demolins ve Paul Descamps’tan beri bizde de “Tecrübi

sosyoloji” akımının bulunduğunu savunan Mehmet Ali Şevki Türkiye’de ilk köy monografisi çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Önemli makalelerini daha çok “Meslek-i İçtimai” ve “Mülkiye Mecmuası”nda yayımlayan Mehmet Ali Şevki’nin yazıları 1968’de “Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması ve Öteki Makaleleri” adlı eserde bir araya getirilmiştir.

Mehmet Ali Şevki’nin “Memleketi Tanıma Yolu” isimli köy araştırma metodu ve kendisinin yaptığı “Kurma Köyü” monografisi köy sosyolojisinin ilk örneklerindedir (Demirkan, 1962: 18-20).

Onun “Ülkeyi Tanıma Yolu, Monografik İncelemelere Doğru, Monografik İncelemeler İhtiyacı” adlı metninde 1927 yılında yapılan tarım sayımından yola çıkılarak monografik incelemelerin yapılmasının niçin bir ihtiyaç olduğu tartışılmaktadır. Aynı zamanda incelenen köy, kasaba ve yaylak gibi alanların monografilerinin hangi esaslara göre yapılması gerektiğine dair bir şema sunulmaktadır. İncelenen yörenin doğal yapısı, mesleki özelliği, toprağının niteliği ve verimi, tarlanın genişliği, yan faaliyetler, ürün türü, ulaşım, aile, çocukların eğitimi ile kültürel özellikler konuları üzerinde monografik bir çalışma taslağı hazırlamıştır. Bu taslakta yapılacak olan monografik çalışmaların konusu ve kapsamı verilmiştir (Şevki, 1968: 137-151).

Mehmet Ali Şevki’nin, “İstanbul Köylerinde Yapılan İncelemeden: Toplu Bir Köyün Konumu” adlı makalesi tarım yapılan köylerin haricinde bir sahil köyü ve denizci olan “Kurna” üzerine bir monografi çalışmasına dayanmaktadır (Şevki, 1968: 329-341).

Mediha Berkes - Elvan Köyü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Mediha Berkes’in 1940 yılında Elvan Köyü’nde sürdürdüğü çalışma “Elvan Köyü Üzerine Bir Araştırma” adıyla 1942 yılında tez olarak savunulmuştur. Bu çalışmada köydeki konutlar, nüfus, aile ve evlilik hayatı, örf ve adetler, toplumsal hayat ve zihniyet tarzı ile batıl itikatlar incelenmiştir (Berkes, M, 1942: 1-402).

Niyazi Berkes’in 1942 yılında yayımladığı “Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma” adlı eseri Ankara’nın 13 köyünde gerçekleştirilen saha çalışmasına dayanmaktadır. Bu çalışmada Niyazi Berkes köylerin yerleşim şekilleri, nüfus ve ekonomik yapıları, iş hayatı ve teknoloji,

toplumsal hayat ve zihniyet üzerinde durmuştur. Berkes bu eserinde erkek çocuğa verilen önem, çocuk ölümleri, toprağın parçalanması, şehre göç, alışveriş ve mübadele usulü, akrabalık ile Ankara’nın başkent olmasından sonra köylerdeki toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimleri ele almıştır (Berkes, N, 1942: 1-172).

Behice Boran - İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki

Behice Boran, 1945 yılında yayınlanan “Toplumsal Yapı Araştırmaları-İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki” adlı eserinde Türkiye’de hâkim olan Durkheim sosyolojisi geleneğinin saha araştırmalarını küçümseyen tavrını eleştirerek monografik çalışma yönteminden söz eder. Onun bu çalışmasında Manisa’nın aynı coğrafi bölgesi içerisindeki iki köy çeşidi incelenmiştir. Sekiz köylük ilk grup şehre yakın, büyük yolların güzergâhında bulunanlar arasından seçilmiştir. İkinci grup için ise ovanın kuzey sınırındaki dağlarda, şehre uzak, yolsuz, sapa yerlerdeki beş köy tercih edilmiştir. Araştırma iktisadî ve ekolojik yapı ile toplumsal ve kültürel yapıların ilişkisini incelemek üzere kurgulanmıştır. Karşılaştırma için her iki köyün de “yerli” denilen gruptan seçilmesine dikkat edilmiştir (Boran, 1992: 23-27).

Behice Boran, o yöredeki köyleri yerinden hiç kıpırdamamış köyler, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında kurulmuş köyler şeklinde üç kategoride değerlendirmektedir. Yine bölgedeki köyler yerli köyler, aşiret köyleri ve göçmen köyleri olarak tasnif edilmiştir (Boran, 1992: 31).

Mümtaz Turhan - Kültür Değişmeleri

Mümtaz Turhan, psikoloji, sosyal psikoloji ve sosyal antropolojinin kuram ve yaklaşımlarından hareket ederek Türkiye’nin meselelerini tartışan bir bilim adamıdır. Mümtaz Turhan, “Kültür Değişmeleri” (1951), “Garplılışmanın Neresindeyiz” (1958) ve “Toprak Reformu ve Köy Kalkınması” (1964) adlı eserleri ile Türkiye’de köy sorunlarını da tartışmış ve bu alanda özgün fikirler üretmiştir.

Turhan’ın “Kültür Değişmeleri” adlı eseri Türk tarihinin çeşitli dönemlerini “serbest” ve “zorunlu kültür değişmeleri” kavramları etrafında ele alan ve aynı zamanda da Erzurum ve Kars’ın köylerinde 1936-1948 yılları arasında yaz tatillerinde sürdürdüğü araştırmanın verilerine dayanan bir çalışmadır.

Bu eseri ile Turhan Türkiye’de kültür değişmesi konusunun ve köy araştırmalarının yaygınlaşması ve nitelik kazanmasında etkili olmuştur. O, bu eserinde toplumsal tabakalaşma ve sınıflar, aile, göç, değişme, cemaat yapılarını ele alır. Köydeki kültür değişmeleri üzerinde durduğu bölümde ise değişme üzerinde etkili olan unsurlar, maddi ve manevi kültürdeki değişmeler, köylülerin benimsedikleri ve kabul etmedikleri kültür unsurları ile bunun sebeplerini tartışır (Turhan, 1972: 82- 152).

Turhan, *Garplılaşmanın Neresindeyiz* dâhil olmak üzere diğer eserlerinde de yer verdiği eğitim ve özellikle de ilköğretimin yaygınlaştırılması konusunu köy sorunları üzerinde de tartışır. Batılılaşma ve kalkınmayı, ilk eğitime indirgemekle suçladığı belirli bir grubun Batı ülkelerinin eğitim oranının yüksekliğinden etkilediklerini söylemektedir. Hâlbuki Mümtaz Turhan’a göre bu bir sonuçtur ve bu kesim ülkenin kalkınmamasından adeta okuma yazma bilmeyen köylüyü suçlamaktadır. Mümtaz Turhan ilk eğitime ayrılan bütçenin yurtdışına yükseköğretim için öğrenci gönderilmesi ve araştırma Enstitülerinin açılması için harcanması gerektiği kanaatinde (Turhan, 1980: 82-86).

Turhan, *Kültür Değişmeleri* adlı eseri ile köy araştırması ve monografi çalışmalarına katkı sağlarken, köy meselesini sanayileşme, köyden kente göç, ülke ve köy kalkınması ile toprak reformu tartışmalarını da kapsayan geniş bir çerçevede ele almaktadır.

Turhan, köyleri merkez köyler etrafında birleştirerek şehirlerdeki eğitim, kültür ve refahı buralara taşımak üzere bir proje geliştirir. Kırk köyün birleşmesinden oluşan “Kültür ve Sanayi Merkezleri”nde iki bölge okulu, ortaokul, kütüphane, tiyatro veya sinema, hastane bulunacaktır. Ayrıca bu merkezlerde tamir atölyesi, dökümhane olacaktır. Bu sayede köyler de sanayileşme sürecinde üretici olarak yer alacak ve muhtemel hızlı şehirleşme hareketinin olumsuz etkilerinden kurtulmak mümkün olacaktır (Turhan, 1980: 127- 204).

Cavit Orhan Tütengil - Türkiye’de Köy Sorunu

“Köy Sorunu ve Gençlik” adlı eser Cavit Orhan Tütengil’in 22 Ocak 1966 tarihinde Türkiye Milli Gençlik Teşkilatında yaptığı konuşmanın metnidir. Tütengil bu konferansta köy ve şehir kavramları, Türkiye’deki köylerin

sayı ve nüfusları ile sosyal ve ekonomik durumlarını ele alır. Daha sonra ise eğitilmiş gençliğin köy kalkınmasındaki rolü üzerinde durur. O yıllar itibariyle Türkiye’deki Amerikan algısını göstermesi bakımından da bu konuşma metni oldukça ilgi çekicidir. Çünkü Tütengil Amerikan barış gönüllülerinin köylerdeki faaliyetlerinden örnek vererek, bu faaliyetlere Türk gençlerinin de katılması gerektiğinden söz eder (Tütengil, 1966: 1-32).

Tütengil, “Sorunlar, Öneriler, Çözümler” adlı metninde Türkiye’nin nüfusunun % 65’ini oluşturan “köy ve köylü”nün Türk toplumunun temelini teşkil ettiğini ifade ettiği yazısında köy kalkınmasının ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır: Köy gerçeğini bütünü ile ortaya koyabilmek için kırsal sorunların birbirlerini tamamlayan yöntemlerle incelenmesi gerekir. Konulara derinlemesine bir yaklaşım olan monografi yöntemi ile köylerin ve kırsal sorunların anlaşılmasının yansısı, ortak özellikleri sayılarla belirleyen istatistik yöntemi de köy gerçeğini tanımamızı kolaylaştıracaktır. Böylece nitelik ve niceliğe ağırlık veren iki çalışma türü kırsal sorunlara yaklaşmanın zorunlu koşuludur (Tütengil, 1977. 137-138).

Tütengil, 1950-1969 yılları arasında yazdığı makalelerden seçmeler yaparak 1969 yılında “Türkiye’de Köy Sorunu” adıyla kitaplaştırmıştır. O bu kitaptaki bir metninde, Adapazarı’nın 12 köyündeki toplumsal değişimler üzerine yaptığı bir araştırmadan söz etmektedir. Çalışmada 12 köy, öğretmenler ve Arifiye İlköğretim Okulunun son sınıf öğrencilerine köydeki değişim üzerine sorular sorulmuştur. Köylerde tarım ve teknoloji alanındaki gelişmeler, köylerin bir kısmına elektrik girmesinden sonra ortaya çıkan toplumsal değişimler ile köylerdeki tarım alanının dışındaki meslekler ve açılan işyerleri, üretimin çeşitlenmesi ve artışı, ev eşyaları, kültür ve eğitim ile zihniyet değişimi üzerinde durulmuştur (Tütengil, 1969: 15-18).

Tütengil, 1958 tarihli Vatan gazetesindeki “Köylü Yaşayışında Değişmeler” adlı yazısında Adapazarı çevresindeki 12 köyün toplumsal hayatındaki değişimleri incelemiştir. Daha sonra ise mukayese imkânı sağlamak üzere köye traktör girmesinden sonra Bursa’nın altı ilçesine bağlı 8 köyle ilgili gözlemlerini paylaşmaktadır. Burada verilen bilgilere göre, köylerde gübre kullanımı, ekilen ürün türlerinde artış kaydedilmiş, ev ile ahırlar yenilenirken ev eşyaları çeşitlenmiş, kadın kıyafetleri

değişmiş ve köylerde hareketlilik yaşanmaya başlamıştır. Yine aynı değişimler Bolu'nun 2 ilçesine bağlı 5 köyle ilgili gözlemlerle de tespit edilmiştir (Tütengil, 1969: 19-20). Bu eserde *Köyden Gelen Mektuplar* başlığı altında 97 sayılı Yasa'nın uygulanmasından sonra kendisine köy öğretmenlerinden, yedeksubay köy öğretmenlerinden gelen mektuplarda öğretmenlerin görev yaptıkları köyler ve okullar hakkında bilgi vermekte, köy sorunları ve eğitim hakkında heyecanlarını paylaşmakta olduklarını ifade eder (Tütengil, 1969: 26-29).

Mehmet Eröz, Yörük -Türkmen ve Alevi – Bektaşî Köyleri

Mehmet Eröz'ün “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük Türkmen Köyleri” adlı eseri 1966 yılında “Türkiye Harsi ve İktisadi Araştırmalar Derneği” tarafından yayımlanmıştır. Bu eserde Orta Asya ve Anadolu'da Türk göçebeliği, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde Türkmen ve Yörüklerin iskân teşebbüsleri ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki iskân siyaseti konuları işlenmiştir.

Mehmet Eröz'ün bu eserinde Oğuzların Müslüman olduktan sonraki yıllarda Anadolu'ya göç etmeleri, köy ve kasabalara yerleşmeleri, bir kısmının da Ahilik teşkilatı üzerinden zanaat hayatında tutunmalarından söz edilmektedir. Oğuz boylarının yerleştikleri yerlere, göçebe ve yarı göçebelerin de yayla, kışlak, dağ, göl ve nehirlerle Orta Asya'daki yer adlarını yahut ta boy, aşiret ve oymak adlarını vermiş oldukları örneklendirilmektedir. Yörük ve Türkmen kavramları Divan-ı Lûgat-it-Türk başta olmak üzere birçok eserden yola çıkılarak incelenmektedir (Eröz,1966: 1-38).

Eröz, “Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik” adlı eserinde “Araştırma Yaptığımız Alevi-Bektaşî Köyleri” başlığı altında ziyaret ettiği köylerden bahsetmektedir. Eröz, Alevi- Bektaşî inanç ve kültürünün yaşadığı Türkiye'nin Doğudan, Batıya neredeyse bütün bölgelerindeki şehir, kasaba ve köylerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Eser, Alevilik - Bektaşilik konusundaki yerli ve yabancı kaynakların incelenmesini de kapsamla birlikte, esas olarak sahada yapılan mülakat ve gözlemlere dayalı bir çalışmadır (Eröz, 1990: 1-439).

Nermin Erdentuğ - Sün ve Hal Köylerinin Etnolojik Tetkiki

Nermin Erdentuğ’un 1950’li yıllarda hazırlamış olduğu “Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki” ve “Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki” adlı çalışmaları Elazığ’a bağlı iki köyde gerçekleştirilmiştir. Her iki çalışma da köylülerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Sün Köyü Elazığ’a bağlı 160 hane ve 580 nüfuslu bir Alevi köyüdür. Bu köyde sadece karasaban kullanılmaktadır ve pulluk dahi yoktur. Köylülerin batıl itikatları oldukça güçlüdür. Köylüler nazar değmesin diye tarlalara cılk yumurta gömmek veya ağaçlara kemik bağlamak gibi nazara karşı uygulamalarda bulunmaktadırlar. Erdentuğ’un bu eserinde köydeki çiftçilik, kullanılan tarım aletleri ve uygulamalar, ürünün cins ve türleri, yağmur, rüzgâr gibi tabiat olaylarına köylülerin verdiği anlam, hayvancılık ve hayvanlar, yazın ve kışın yapılan faaliyetler, köyde yapılan yemekler, mesken ve inşaat, kadın ve erkek kıyafetleri hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca araştırmada aile ve akrabalık, evlilik türleri, kadın erkek ilişkileri gibi toplumsal hayata ilişkin konular üzerinde durulmaktadır. Çalışmada bir alevi köyü olan “Sün”de Alevi inanç, adet, gelenek ve töreleri ile bunların toplumsal hayattaki rolleri konusunda da bilgi verilmektedir (Erdentuğ, 1971: 1-55).

Erdentuğ “Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki” adlı eserinde Elazığ’a bağlı Sünni Türk köyünü incelemiştir. Erdentuğ, 1952 yılında Hal köyünde yoğun bir araştırma faaliyetine girişmiştir. Maddi hayat, sosyal hayat, Hal’de hayatın safhalarına mahsus örf ve adetler (doğum, sünnet, evlenme) bölümlerinde çok ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Gıda maddelerinin hazırlanması ve pişirilmesi kısmında köylülerin yedikleri her türlü gıda ve yemekler ile bu yemeklerin nasıl hazırlandığı çok ayrıntılı anlatılmaktadır. Yine kıyafetler başlığı altında kadın, erkek, çocukların tüm kıyafetlerinden söz edilmektedir. Ekonomik durum, günlük hayat, evler, aile, akrabalık, kadın ve erkek, komşuluk, terbiye, çocuk oyunları konularında en ufak ayrıntıyı bile dışarıda bırakmadan tespit edilmiştir. Aynı şekilde doğum, sünnet, evlenme, yerli tedavi usulleri, ölüm ve batıl inanmalar en küçük bir adet ve uygulama gözardı edilmeden kaydedilmiştir. Erdentuğ’un bu eseri o günün köyünün maddi ve manevi bütün boyutlarını okuyucuya aktarmakta ve tarihe not düşmektedir. Eser o kadar yoğun ve ustaca hazırlanmıştır ki, o gün için sıradan ve alışılmış şeyler oldukları için atlanılması mümkün olan birçok ayrıntı da gözden kaçırılmamıştır (Erdentuğ, 1975: 1-131).

İbrahim Yasa - Hasanoğlan Köyü

İbrahim Yasa'nın "Hasanoğlan" adlı eseri Mahmut Makal'ın önce "Varlık" dergisinde yazıp sonradan kitap haline getirdiği, "Bizim Köy" adlı eserinin Türk toplumunda uyandırdığı ilginin en kuvvetli ve yaygın olduğu yıllarda yazılmıştır. Daha sonra iki yabancı yazarın da katıldığı Türk köyü ve köylüsü hakkında yapılmış araştırmaların hiçbiri "Hasanoğlan Köyü" kadar dikkatle incelenerek ve uzun müddet içinde yaşanılarak meydana getirilmemiştir (Yasa, 1955: III).

Hasanoğlan; yakınından tren yolunun geçişi, Ankara'nın başkent olması ve Köy Enstitüsünün kurulmasından sonra hızla gelişen ve değişen bir yerleşim birimidir. Hasanoğlan Köyü hakkındaki çalışmanın ilk hipotezi de tren yolunun köyde yarattığı toplumsal değişimler üzerinedir.

Köyle ilgili çalışma esnasında köylerle ilgili bilgilerin bulunamaması durumunda Yasa öncelikle yaşlıların hatıralarına başvurur. Yasa, tren yolunun olmadığı yıllardan itibaren gerçekleşen değişimleri bu hatıralarla karşılaştırarak hatıraların doğruluk derecesini de sınar. Aynı zamanda I. ve II. Dünya Savaşları köyde toplumsal değişimleri en fazla etkileyen olaylar olduklarından değerlendirmeye alınmıştır. Köy tarihinin dışındaki bütün bilgiler anket ve mülakat yoluyla elde edilmiştir. Bu araştırmadaki bulgular köylülere okunarak doğrulukları teyit edilmiştir.

Yasa'nın "Hasanoğlan Köyü" adlı çalışmasının sahaya ilişkin kısmı 1944 yılının kasım ayından başlayarak 1945 yılının mayıs ayının ortalarına kadar devam etmiştir. Araştırmanın ana çizgileri ve planı içerisinde şu konu başlıkları sıralanmaktadır: Köy hüviyetinin ve tabiat çevresinin tanıtılması, köyün içtimai yapısı, köy halkının içtimai ve iktisadi faaliyetleri, köy halkının kültür durumu, kültür vasıtaları ve kurumları ile içtimai ve iktisadi faaliyetlerde değişme ve gelişme merhaleleri (Yasa, 1955: 15).

Yasa'nın "Hasanoğlan Köyü" adlı çalışmasında aile, kuruluşu ve yapısı, köy ve eğitim, köy idaresi, din ve inançlar gibi başlıklar altında yoğun bir bilgi aktarımı söz konusudur.

Yasa, 1966 yılında aynı bölgede, aynı yöntem ve sorularla tekrar bir araştırma yapmış ve 1969 yılında bu çalışmayı "Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü- Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma" başlığı

altında kitaplaştırmıştır. 1944 yılındaki araştırmadan, tam 25 yıl sonra 1966’da gerçekleştirilen araştırma, aradan geçen süre içerisindeki değişimi tespit etmeyi amaçlamıştır. Buna göre, nüfus, ulaşım, konut ve inşaat malzemeleri, eşyalar, ısınma, beslenme tarzı ve gıda çeşitliliği, teknoloji ve eğitim alanlarında daha hızlı değişme yaşanırken; kültürel alanlardaki değişimin daha yavaş ilerlediği gözlenmiştir. Her iki araştırmada da çok yaratıcı soruların hazırlanmış olduğu dikkati çekmektedir. Örnek olarak, önceki yıllarda köyde herkesin köy dışındaki yerlere yaya, eşek veya kağnı ile gittiklerinden onlara –“Ankara’ya yaya olarak ne kadar sürede gidileceğinin sorulduğunda hemen bütün erkekler bilirken, ikinci araştırmada aynı soruya yine ona yakın bir cevap verildiği gözlenmiştir. Yine aynı şekilde ilk araştırmada kadınlar çoğunlukla okur-yazar olmadıklarından uzunluk ve tartı ölçülerini bilememişlerdir; ikinci araştırmada bu soruda kısmi bir farklılık tespit edilmiştir (Yasa, 1969: 1-381).

Yasa’nın “Sindel Köyünün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı” isimli eseri 1950 yılında Bergama’ya bağlı Sindel köyü üzerine yapılmış bir köy monografisidir. Yasa bu araştırmada Le Play ve Durkheim sosyolojisi arasındaki farklılıklardan söz ederek, Le Play’in yaklaşımının köy monografilerinin yaygınlaşmasındaki rolünden bahsetmektedir. Türk sosyolojisinde saha çalışmalarının ve köy monografilerinin henüz çok fazla bilinmemesinden dolayı ilk bölümde “Konu ve Metot Hakkında Birkaç Söz” başlığı altında uzun uzun köy monografilerine değinilmektedir.

Yasa, “Sindel Köyü” ve “Hasanoğlan Köyünün İçtimaî- İktisadî Yapısı” adlı araştırmalarından yola çıkarak bir köy araştırmasının planında ana çizgilerle şu noktaların bulunması gerektiğini söylemektedir: Köyün ve yakın çevresinin tanıtılması, köyün iş düzeni, köy ailesi; kuruluşu, yapısı ve yaşayış safhaları, köyde aile monografilerine göre toplumsal farklılaşma, amme hizmetleri, toplumsal kurum ve değerler (Yasa, 1960: 13).

Orhan Türkdoğan - Köy Sosyolojisi

Orhan Türkdoğan’ın “*Doğu Köylerinde Sosyo-ekonomik Farklılaşma*” (1973) adlı çalışması Doğu Anadolu bölgesinin 1970’lerde en fazla ve hızla kentleşen Erzurum köylerinde gerçekleştirilen bir araştırmaya dayanmaktadır. Bu köyler Erzurum Üniversitesine 4-24 kilometre

mesafede olan Yarımca, Tınazlı (Mördülük), Adaçay (Süngerîç), Sakalı Kesik, Özbek isimli 5 köyü kapsamaktadır. Bu köylerden en büyüğü 6 adet traktöre sahip olan Tınazlı'dır.

En kalabalığı 80 haneye sahip olan köylerde nüfusun % 18'i 60 yaşın üzerindedir; % 72'sini daha genç kuşaklar teşkil etmektedir. Mal sahibi, ortakçı, kiracı, marabacı, zanaatkâr, işçi ve çoban olmak üzere 7 kategori tespit edilmiş ve bunlar mal sahibi, tarım işçisi- işçi ve zanaatkâr olarak üç bölümde toplanmıştır. Köylerde hayvan sayıları, arazi (dönüm), hane halkı, eğitim durumu ve süreci, konut tipi ve oda sayıları, sahip olunan eşyalar ve tarım araçlarına ilişkin soru, tablo ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca "hayat tarzı ve dünya görüşleri" başlığı altında da durumlarından memnuniyetleri, gazete, köy ve kent ilişkileri ve çeşitli kavramlara ilişkin fikirleri incelenmiştir. Bu sonuçlar arasında ilginç olan tespitlerden biri Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk başta olmak üzere önde gelen devlet yöneticilerinin köylüler tarafından çok az tanınmasıdır.

Türkdoğan, ilgili eserinde Türkiye'nin farklı bölgelerindeki sosyo-ekonomik dengesizlik ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesinin geri kalmışlığını Marksistlerin tek yönlü değerlendirdiğinden bahsetmektedir. Onlar bu durumu "ağalık, feodalite, seytlik ve şeyhlik gibi egemen grupların kendi çıkarlarını korumaları"na dayandırmaktadırlar. Türkdoğan'a göre bu Doğunun gerçek yapısını açıklamada tek taraflı kalmış ve temele inememiş bir yorum ve yaklaşımdır. Türkdoğan, doğunun ihmali coğrafi nedenler, tarihi nedenler, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve siyasi stratejisi ve yönetici kadronun çeşitli eğilimleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği kanaatini taşımaktadır (Türkdoğan, 1973: 1-29).

Türkdoğan'ın 1970 yılında yayımlanan "Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları" adlı eseri Türkçede bu alandaki en kapsamlı eserlerden biridir. Kitabın her baskısında küçük değişiklikler ve güncelleştirmeler yapan Türkdoğan, 2006 yılındaki son baskısının adını "Türkiye'de Köy Sosyolojisi" şeklinde değiştirmiştir (Türkdoğan, 2006: 1-880).

Vedia Emiroğlu - Edilli Köyü

Vedia Emiroğlu'nun "Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi" adlı çalışması ilgili köyde fındık tarımının

denenmesi ve kabul edilmesinin toplumun kültürünü ne ölçüde etkilediğini tespit etmek üzere yapılmıştır. Doktora tezi olarak hazırlanan bu eser yörenin aşamalı olarak (1963-1971) katımlı gözlemlerle incelenmesi ve saha çalışması tekniklerine dayanmaktadır. Çalışmada Akçakoca’nın toplumsal ve kültürel yapısı hakkında bilgi verildikten sonra, kültür, kültür değişmesi ve tutumlar konusundaki teori ve yaklaşımlar ele alınmaktadır. Daha sonra da doğum, ölüm, sünnet, evlilik, dini inançlar ve halk sağlığı ile ilgili inanç ve gelenekler ile bu alanlardaki değişimler tespit edilmeye çalışılmaktadır. Şehir, meslekler, çekeşlilik, çocuk, aile içi ilişkiler, miras, eğitim, kan davası ve hastalıklarla mücadele konusundaki tutumlar ve tutumlardaki değişimler üzerinde durulmaktadır (Emiroğlu, 1972: 1-168).

Yassihöyük – Bir Köy İncelemesi

Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü ihtisas öğrencilerinin sömestr projesi olarak hazırlanan “Yassihöyük” köyü incelemesi 1965 yılında aynı üniversite tarafından yayımlanmıştır. Eser Yassihöyük köyünün aile reisleri ile yapılan mülakatlara dayanmaktadır. Yassihöyük Ankara’ya 100 kilometre mesafededir ve Sakarya nehrine yakın bir yamaçta kurulmuştur. Gordion harabelerini görmek için gelen turistler köyün hayatını ciddi oranda etkilemiştir (Kuran, 1965: 1-5).

Yassihöyük köyü incelemesinde nüfus, iç ve dış göçler, gelir grupları, doğum ve ölüm oranları, aile yapıları, toplumsal hayat, ekonomik yapı, servet dağılımı ile tarım ve hayvancılık hakkında bilgi verilmektedir. Eserde ayrıca evler ve diğer yapılar, ısınma ve aydınlanma, içme ve kullanma suları, değirmen gibi konular üzerinde durulmaktadır. Her sayfasında kullanılan yüzlerce fotoğraf ile Yassihöyük köyü incelemesi diğer köy monografilerinden daha farklı bir nitelik kazanmıştır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu yıllar itibarıyla nüfusunun yüzde seksene yakın bir kısmının kır ve köylerde ikamet ettiği kırsal bir tarım ülkesi özelliğini taşımaktaydı. Bu bakımdan köy, köy hayatı ve tarımla ilgili konu, sorun ve uygulamalar Türk fikir hayatı ile devlet politikalarında önemli bir yer işgal etmiştir.

Türkiye’de henüz Cumhuriyet kurulmadan, devletin iktisadi alandaki tercihlerini belirlemek ve dünyaya ilan etmek üzere tertip edilen İzmir İktisat Kongresi kararları “köy” konusundaki ilk önemli metindir. Bu metinde çiftçi grubunun iktisadi esasları başlığı altında çiftçi ve köylülerin talepleri ile hayata geçirilecek uygulamalardan bahsedilir.

1924 sayılı Köy Kanunu Türkiye tarihinde o güne kadar alınan en kapsamlı idari ve hukuki kararları ihtiva eder. Bu kanunda köy ve köy idaresinden söz edilirken köylülerin ifa etmelerinin mecburi veya isteklerine bırakılmış olan faaliyetlerle ilgili uzun madde ve fıkralarda o günün Türk köyleri ve köylülerinin tablosu çizilir. Bu tablo harabe halindeki köyler ile perişanlık, sefalet ve cehalet içerisindeki köylülere işaret etmektedir.

Halkevleri bünyesindeki köycülük şubeleri köy ile ilgili faaliyetlerinin yanında, başta Ülkü mecmuası olmak üzere diğer Halkevi dergileri köy konusundaki yayınlarını sürdürmüşlerdir. Yine, köylerde okuma yazma ve tarım faaliyetlerini daha ekonomik ve kısa zamanda çözüme kavuşturmak için denenen Köy Eğitmenliği uygulamaları ile bu politikanın başarısızlığının sonucu ve devamı olarak ortaya çıkan Köy Enstitüleri köy çocuklarının eğitimi, okuma yazma seferberliği ile tarımsal kalkınmayı esas alan çabalarıdır.

Türkiye’de dönemin köyleri ve köy hayatı ile ilgili devlet yetkilileri, araştırmacı ve yazarlar çeşitli raporlar hazırlamış ve eserler vermişler, köy sorununu tartışmış ve gündeme getirmişlerdir. Çoğu akademik olmayan, kendi öznel gözlemlerine dayanan bu eserlerin o devrin köyleri hakkında ciddi bilgiler aktardıkları, günümüz için birer belge niteliği taşıdıkları ve dönemleri içerisinde de çok önemli görev ifa ettikleri görülmektedir.

Rüknettin Fethi’nin 1938 yılında Doğu Anadolu köylerindeki üç aylık gezisinin sonucunda hazırladığı “Doğu Köylerinde” adlı eser Doğu Anadolu Bölgesinin köyleri başta olmak üzere Türkiye’nin diğer bölgelerindeki köyler, köy hayatı ve köylüler hakkında önemli bilgiler vermektedir. Hasan Reşit Tankut’un eserlerinde de “köycülük programı” çerçevesinde uygulamaya konulması gerekenlerin tartışılmasının yanında “Köylerimiz - Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır” adıyla 1939’da derlenen yazılarında da o günün köyleri ve köylülerin ruh yapıları

hakkında tespitlerde bulunmaktadır. Mehmet Nuri Alpay’ın 1952 yılında yayınlanmış bulunan “Köy Davamız ve Köyün İçyüzü” isimli kitabı da yine aynı niteliklere sahip bir eserdir. Ancak bu eserlerin hiçbiri Mahmut Makal’ın “Bizim Köy” adlı kitabı kadar dikkati çekmemiş ve köy konusunu gündeme taşımaya yetmemiştir. Bizim köy adlı eser kendisi de bir köylü çocuğu ve aynı zamanda köy öğretmeni olan Mahmut Makal’ın kısa hikaye tarzında köy hayatının küçük ayrıntıları da dahil olmak üzere anlatıldığı edebi bir metindir. Köy edebiyatının yaygınlaşmasında da bir basamak teşkil eden bu hikâyeler muhtelif Batı dillerine de çevrilmiştir. Fikret Otyam’ın özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu köylerindeki mülakatlarından kitaplaştırdığı “Gide Gide” başlıklı kitap serisi de özellikle bu bölge köylerini ve insanını tanıtmıştır.

Türk sosyolojisinin kurucusu olan Ziya Gökalp ilk olarak köy konusu üzerinde duran kişidir. “Halka Doğru” şiarı ile aydınların medeniyet götürmek üzere halka gitmesi ve halktan da harsı alarak işlemelerine dair fikirler bir boyutuyla “köy” meselesine uzanmaktadır. Toplumların aşiret, kavim, ümmet ve millet aşamalarından geçtiğini düşünen Gökalp, Türkiye’deki köyleri de semiyevi, feodal ve demokrat köy olarak üçlü bir tasnife tabii tutmaktadır.

Le Play sosyolojisinin Türkiye’deki ilk temsilcisi olan Prens Sabahaddin bu akımın daha çok tanıtılması ve ülkedeki insan unsurunun “cemaatçi” yapıdan, “hususiyetçi” yapıya doğru dönüşmesi ile “şahsi teşebbüsün” gelişmesi üzerinde durmaktadır. Prens Sabahaddin çeşitli sebeplerle mensup olduğu bu akımın gereği olan saha araştırması, köy monografileri ve aile bütçelerine ilişkin çalışma yapmamıştır.

Nusret Köymen, “köy” ve “köycülük” konularını sürekli olarak gündemde tutmaya çalışmış, köy gerçeğinin anlaşılması ve bu konularda bilimsel çalışmalar yapılmasının gereği üzerinde durmuş olan önemli bir isim olarak dikkati çekmektedir.

Selahaddin Demirkan kendisini “köy” ve “köy araştırmaları”na adanmış bir sosyologdur. Halkevlerinin köycülük şubesinde köycülük, köy monografileri ve yöntem konusunda çalışmalarda bulunmuş ve yol gösterici olmuştur.

Le Play'in ve Prens Sabahaddin'in "Sosyal Bilim/Science Sociale" akımının temsilcilerinden olan Mehmet Ali Şevki, Kurna Köyü monografisi ile bu alandaki ilk çalışmayı gerçekleştirmiştir. Mediha Berkes, Niyazi Berkes ve Behice Boran da 1940'lı yıllarda köy monografileri hazırlamış sosyolog ve sosyal bilimcilerdendir.

Mümtaz Turhan, "Kültür Değişmeleri", "Garplılışmanın Neresindeyiz" ve "Toprak Reformu ve Köy Kalkınması" adlı eserleri ile köylerdeki kültür değişmeleri, ilköğretim meselesi ile köy kalkınması konusunda özgün fikirler üretmiştir. "Köy Sorunu ve Gençlik" adlı eserinde gençliğin köy kalkınmasındaki rolü üzerinde duran Cavit Orhan Tütengil, köy konusundaki yazılarını "Türkiye'de Köy Sorunu" adlı kitabında bir araya getirmiştir. Mehmet Eröz'ün "Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük Türkmen Köyleri" bu alandaki önemli çalışmalardandır. Yine onun "Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik" adlı eseri bazı Alevi ve Bektaşi köylerindeki gözlem ve mülakatlara dayanmaktadır.

Nermin Erdentuğ, "Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki" ve "Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki" adlı çalışmaları ile köy araştırmalarına yeni bir soluk getirmiş bir sosyolog ve sosyal antropologdur. O'nun Elazığ'a bağlı iki köyde gerçekleştirdiği bu çalışmalarda köy, köylüler ve köy hayatına ilişkin çok ince ayrıntılara kadar inilmektedir. Yine İbrahim Yasa'nın "Hasanoğlan Köyü" ve yıllar sonra aynı bölgede, aynı sorularla hazırladığı "Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü – Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma" adlı çalışmalar bu alandaki ilk akla gelen örneklerdir.

Orhan Türkddoğan, "Doğu Köylerinde Sosyo-Ekonomik Farklılaşma" adlı eserinin yanında "Köy Sosyolojisi" adlı kitabı ve bu konulardaki makale ve yazıları ile köy sosyolojisine önemli katkılar sağlamış bir isim olarak dikkati çekmektedir. Yine Vedia Emiroğlu'nun "Edilli Köyü" ve Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü ihtisas öğrencilerinin "Yassıhöyük" köyü incelemeleri bu alandaki iyi örnekler arasında sayılabilir.

KAYNAKÇA

Alpay, Mehmet Nuri (1952), **Köy Davamız ve Köyün İyüzü**, Ankara, Örnek Matbaası.

Altunkaya, Niyazi (2012), “Türkiye’de Köy Eğitmeni Yetiştirme Deneyimi”, Işın, Ekrem (Ed.); (2012). **Düşünen Tohum, Konuşan Toprak- Cumhuriyetin Köy Enstitüleri 1940-1954, I- II**, İstanbul, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s. 61-81.

Altunkaya, Niyazi (2012), “Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış”, Işın, Ekrem (Ed.); (2012). **Düşünen Tohum, Konuşan Toprak- Cumhuriyetin Köy Enstitüleri 1940-1954, I-II**, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s. 61-81.

Bayazıt vd. (1971), **Türkiye’de Köy Sorun ve Bir Köy Araştırmasının İlkeleri**, İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırmaları Kurumu.

Berkes, Mediha (1942), **Elvan Köyü: Bir Ankara Köyü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayını.

Berkes, Niyazi (1942), **Bazı Ankara Köyleri Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, A.Ü. DTCF Yayını.

Boran, Behice (1992), **Toplumsal Yapı Araştırmaları (İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki)**, Bütün Yapıtları 3, İstanbul, Sarmal Yayınları.

Demirkan, Salâhaddin (1969), **Köy Araştırmaları Klavuzu**, İstanbul, Türkiye Harsî ve İçtimaî Araştırmalar Derneği Yayını.

Demirkan, Salâhaddin (1962), **Köy Sosyolojisine Hazırlık**, Ankara, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Yayını.

Demirkan, Salâhaddin (1958), **Tecrübî Sosyolojiye Giriş**, Ankara, (Yayınevi yok).

Demirkan, Salâhaddin (1946), **Köyün Sosyal Tetkikinde Monografya Usulü**, İstanbul, Köye Doğru Mecmuasının sayı: 111-3 ilavesi. 1.

Demirkan, Salâhaddin (1942), **Köy Nasıl Tetkik Edilmelidir?**, İstanbul, İstanbul-Eminönü Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı.

Demirkan, Salâhaddin (1941), **Küçükçekmece Köyü, İstanbul Köylerinden**, Sayı: 1, İstanbul, (Yayınevi yok).

Demirkan, Salâhaddin (1941), **Celâliye Köyü, İstanbul Köylerinden**, Sayı: 2, İstanbul, (Yayınevi yok).

Ege, Nezahat Nurettin (1977), **Prens Sabahaddin- Hayatı ve İlmi Müdafaaları**, İstanbul, Fakülteler Matbaası.

Emiroğlu, Vedia (1972), **Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi**, Ankara, Varol Matbaası.

Erdentuğ, Nermin (1975), **Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

Erdentuğ, Nermin (1971), **Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki**, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.

Erdentuğ, Nermin (1956), **Hal Köyünün Etnolojik Tetkiki**, Ankara, A.Ü. DTCF Yayını.

Eröz, Mehmet (1990), **Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Eröz, Mehmet (1966), **Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük Türkmen Köyleri**, İstanbul, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği Yayını.

Ertürk, Recep (2008), “Türkiye’de Köy Sosyolojisi Literatürü”, **Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 6, Sayı: 11, s. 185-194.

Fethi, Rükneddin (1938), **Doğu Köylerinde**, İstanbul, Çığır Kitabevi.

Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri (1962), **Le Play Mektebi ve Prens Sabahaddin**, İstanbul, Türkiye Harsî ve İçtimai Araştırmalar Derneği Yayını.

Geray, Cevat (1974), **Planlı Dönemde Köye Yönelik çalışmalar (Sorunlar Yaklaşımlar Örgütlenmeler)**, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

İstatistik Göstergeler – Statistical Indicators 1923 – 1998; 2000, Ankara, TC Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.

Köymen, Nusret (1935), **Köycülük Programına Giriş**, Ankara, Tarık Edip Kütüphanesi.

Kuran, Aptullah (1965), **Yassıhöyük – Bir Köy İncelemesi**, Ankara, ODTÜ Yayınları

Kurtkan, Amiran (1988), **Köy Sosyolojisi**, İstanbul, Filiz Kitabevi.

Makal, Mahmut (1970), **Bizim Köy**, İstanbul, Bizimköy Yayınları.

Makal, Mahmut (1952). **Köyümden**, İstanbul: Varlık Yayınları.

Otyam, Fikret (1966), **Gide Gide**, Sofya, Narodna Prosveta Yayınevi.

Ökçün, Gündüz (1971). **Türkiye İktisat Kongresi 1923- İzmir, Haberler- Belgeler- Yorumlar**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

(Resmî Gazete, 24/VI/1937 - Sayı: 3639: s:982)

Şevki, Mehmet Ali (1968), **Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması ve Öteki Makaleleri**, İstanbul, Elif Yayınları.

Şevki, Mehmet Ali (1937), **İstanbul Köylerinde Yapılan Tetkikten: Toplu Bir Köyün Mevkii**, (Yayın yeri ve yayınevi yok).

Şevki, Mehmet Ali (1934), **Yanlış Vaz’edilen Meselelerden Biri İlk Tahsil**, Mülkiye Mecmuası Broşürleri: 2, İstanbul: Türkiye Matbaası.

Şevki, Mehmet Ali (1932), **Memleket Meselesi İlim Cephesinde - Usule ve Verimine Dair**, İstanbul, Türkiye Matbaası.

Tankut, Hasan Reşit (1960), **Köy ve Kalkınma**, Ankara, Ankara Basımevi.

Tankut, Hasan Reşit (1939), **Köylerimiz - Bugün Nasıldır, Dün Nasıldı, Yarın Nasıl Olmalıdır**, (Basıldığı yer ve yayınevi yok).

Toksoy, Nurcan (2007), **Halkevleri – Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak**, Ankara, Orion Yayınları.

Turhan, Mümtaz (1980), **Garphlaşmanın Neresindeyiz**, Mümtaz Turhan Bütün Eserleri: 1, İstanbul, Yağmur Yayınları.

Turhan, Mümtaz (1972), **Kültür Değişmeleri – Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, 2. baskı, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

Turhan, Mümtaz (1957), “Köy Tetkiklerinde Kullanılacak Metodlar Hakkında Bazı Düşünceler”, **Sosyoloji Dergisi**, No: 12, s: 98-103.

Türkdoğan, Orhan (2006), **Türkiye’de Köy Sosyolojisi**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Türkdoğan, Orhan (1973), **Doğu Köylerinde Sosyo-ekonomik Farklılaşma**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Türkdoğan, Orhan (1965), **Erzurum ve Çevresinde Sosyal Araştırmalar**, Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Tütengil, Cavit Orhan (1977), “Sorunlar, Öneriler, Çözümler”, **Köy Sosyoloji Okuma Kitabı**, s. 137-143, İstanbul, Kitapçılık Limited Şirketi.

Tütengil, Cavit Orhan (1969), **Türkiye’de Köy Sorunu**, İstanbul, Kitapçılık Limited Şirketi.

Tütengil, Cavit Orhan (1967), **Köy Sorunu ve Gençlik**, (Yayın yeri yok), Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Yayını.

Ülken, Hilmi Ziya (1966), **Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Konya, Selçuk Yayınları.

Yasa, İbrahim (1969), **Hasanoğlan Köyünün İctimaî - İktisadî Yapısı**, Ankara, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.

Yasa, İbrahim (1969), **Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü - Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Yasa, İbrahim (1960), **Sindel Köyünün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.

Ziya Gökalp (2007), **Kitaplar- Bütün Eserleri 1**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, (Yayına hazırlayan: M. Sabri Koz).

Ziya Gökalp (1982), **Makaleler VII**, Ankara, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: M. Abdülhaluk Çay).

Ziya Gökalp (1977), **Makaleler IV**, Ankara, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: Ferit Ragıp Tuncor).

Ziya Gökalp (1976), **Türkçülüğün Esasları**, Ankara, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, (Hazırlayan: Mehmet Kaplan).

Ziya Gökalp (1973), **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I**, İstanbul, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 1000 Temel Eser Yayınları.

(<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>)

Köy Kanunu, Nu. 442, R. Gazete : Tarih : 7/4/1924 Sayı : 68; Tertip : 3 Cilt : 5 Sayfa : 336

(**Resmî Gazete**, 24/VI/1937 - Sayı : 3639: sayfa:982)

(https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc017/kanuntbmmc017/kanuntbmmc01703238.pdf)